

ҲАЖ ТААССУРОТЛАРИ

Муस्ताқилликнинг теран мазмунида мамлакатимиз ахлининг, ҳар бир фуқаронинг, ҳар диннинг эътиқи эркинлигига чини кафолат бер...

ОДАМ АТО ВА МОМО ҲАВО УЧРАШГАН ЖОЙ

Сафар қилинг, соғлом бўласиз, дейилади Ҳадиси Шарифларда. Фикримизча, бунда нафақат тан соғломлиги, балки фикр-тафаккур соғломлиги...

ган. Денгиз қирғоғида кўпдан-кўп қурортлар, портлар, дам олиш масканлари, кафе ва ресторо...

тонга қараб йўл оладилар. Кўплари Сирдарё, Наманган, Тошкент, Чимкент вилоятлари бўйлаб...

ЖИДДАНИНГ ЁЗГИ ВА ҚИШКИ АЭРОПОРТЛАРИ

Жидага ҳар йили ўн миллионга яқин киши келиб кетади. Бунинг ҳисобга олган мамлакат маъмурияти шаҳарда ёзги ва қишки аэропорт қурди...

ҲАЙИТ — МУБОРАК АЙЁМ!

Қудрат ҳожя АХМЕДОВ, кимёгар

Мақсаддан йигирма километрча нарида Арафот водийси жойлашган бўлиб, у ердан кенг майдонда пастроқ дарактар ва ўт-ўланлар ўсади...

ҲАДЯ МАСКИДИ

Водийда Ҳувайт мамлакат томонидан қурилган гўзал маскид сават тўкиб турибди. Унга хос меъморчилик йўлида қурилган бу бинода бир йўлга 15-20 минг киши намоз ўқийди...

ҚИЗИЛ ДЕНГИЗДАГИ АФРИКА ЛАЙЛАКЛАРИ

Қизил денгиз Осиё билан Африка қитъасини ажратиб туради. Унинг ўнг қирғоғида Исроил, Саудия Арабистони, Яман, чап қирғоғида эса, Миср ва бошқа Африка мамлакатлари жойлаш...

Туркий халқларнинг маърифатпарвар йўлбошчилари билан бир, йирик ислохотчи Исмоил Фаспирали 1851 йилда Қримнинг пойтахти Богчасаройга яқин Овчи қишлоғида дунёга келди...

ли ўлқаларда жуда кўп янги ривожланишлари учун, — деб ёзди у бир мақоласида, — ўзи мактаб ва мадрасаларида уларнинг болалари замонавий илм ва санъатлари...

ТУРКИЙ ДУНЁНИ ЁРИТГАН ЮЛДУЗ

да «Шафак», «Қамар», «Юлдуз», «Кувеш» ва 1883 йилнинг 5 августда «Мирадо Хадид» деб номланган газеталарини оз нусхада бўлса-да, нашр этишга муваффақ бўлди...

иборат ҳафталик нашр эди. Айни шу йили «Қаҳқаҳа» деб номланган яна бир ҳафталик юмористик журнал нашрига ҳам ўзи бош-қош бўлди. Бутун умрини мана шундай маърифий ишларга бағишлаган Исмоил Фаспирали 1914 йилнинг 11 сентябрида ҳаётдан кўз юмди.

Исмоил Фаспиралининг асарлари оқсақ билан савия ва теран нигоҳ билан ёзилган бўлиб, ҳар бир асарига у халқнинг маърифатли бўлишини, ўз эрки учун куралишини, илм-маърифат йўли билан тараққиётга эришишини тарғиб қилди...

1999 йил, 20 январь, 3 (176)-сон

Миллий тижланиш

Ижозат берсангиз, Сизга Эргаш ака, деб мурожаат қилсам. Эргаш ака, мен Сизни Ўзбекистондаги билдимдон, манбаларни синчиқлаб ўрганадиган ҳамда ёшларга хос шикоятли тилшунослардан бири деб билсам...

Бир қанча соҳаларга салбий таъсир қўлган кўпчилик катори узок йиллардан бери ўзбек тили тарихи билан шуғулланиб келаётган Сиздек олимга ҳам шубҳасиз маълум эди.

Мақоланинг умумий мазмуни менга ўзингизнинг ўзбек тилшунослари қилган «Илтимоснома»нгиздек таассурот қолдирди. «Хурматли тилшунослар» деб бошланган «Илтимоснома»нгизнинг бир жойида Махмуд Қошғарий тилидан «Махмуд Қошғарий: илтимос, асарини тўғри изоҳланглар!» («Миллий тилшунас», 1.12.1998) мақолангиз сабаб бўлди.

Биринчи гапингизда М.Қошғарийни «Девону лугатит турк» асаримда, ҳали туркий тил қоидалари шаклланмаган бир пайтда келажак авлод ўн биринчи асрдаги туркий сузларни тўғри ўқиб, тўғри ёзишлари учун қилмидан келганча ҳаракат қилдим»...

Эргаш ака, энди шу шеърларни, мақолаларни қоидалар шаклланмаган ёки қонунқоидалари бўлмаган тилда ёзилган деб бўладими? Аслида тил қоидалари яратилмайдими, тилдаги мавжуд далиллар асосида умумлаштирилади, аниқлаштирилади, ҳолос. XX асрда ўзгалар томонидан яратилган тил қоидаларини тилимизга тадбиқ қилингани, бу товуш тизимига, суз ташлаш ва қўллаш каби...

МАСАЛАНИНГ ТАРИХИГА ҚАРАЙЛИК

Тилшунос олим Эргаш Умаровга

ҲАЙИТ — МУБОРАК АЙЁМ!

ган нарсани Махмуд Қошғарий ёзган деб менга тухмат қилманглар... бу гуноҳи азим... Туғиб, М.Қошғарий бу суз сингармонизмига бўйсунди, бу суз бўйсунмади, деб ёзмаган. Лекин «Девон»да ҳодисага, яъни туюшларнинг бир-бирига мослашиб, уйғунлашиб қилишига риоя қилмайдиган сузлар сони қанча?! Сиз «Илтимоснома»нгизда ўзбек тилшуносларини «сизлар меннинг асарини нотўғри изоҳлаб, хато шарҳлаб ёзмаган нарсани ёзган деб биринчи фан арбоби, иккинчигиз фан доктори, учинчигиз фан номзодини бўлдингиз. Айримларингиз халқаро мукофот совриндорини бўлдингиз»...

нинг ишларини қўя турайлик. Лекин туркий тилшунослик тарихи билан шуғулланган бошқа олимлар ҳам «Девон»даги сузларнинг сингармонизмига бўйсунганини илмий асосда ибталошган-ку! Сизнинг бу хусусдаги фикрларингиз эса ҳали илмий иботини топмаган. Мабоодо, бу қарашларингизни далиллар асосида илмий жамоатчиликка маълум қила олмагани эди. Сиз йиллардан бери туркий тилшунослигида катта кашфиёт яратган бўлардингиз.

Эргаш ака, мен тўқсонинчи йилларнинг бошларида туркий тилларда, жумладан, ўзбек тилида сингармонизм масаласига бағишланган рус, турк, татар, туркман, озарбойжон, қозоқ, қирғиз, қорақалпоқ, уйғур, ўзбек ва бошқа бир қанча тиллардаги икки юз эллиқ атрофдаги манба билан танишиб чиқдим. Уларнинг барчасида туркий тилларнинг сингармонизм у ёки бу кўринишда мавжуд эканлиги қайд қилинганлигини учратдим. Туркийшуносликда эътироф қилингандек, товушлар уйғунлиги туркий тилларни бирлаштириб турувчи асосий тамойиллардан бири эканлигига яна бир бор амин бўлдим. Бу манбаларнинг айримлари эса ўзбек адабий тилидаги сингармонизм тараққиётга бўлган қарашларини ҳам тубдан ўзгартирди. Сиз биласиз, сингармонизм ҳодисаси ўзбек тилидан тилинг табиий тараққиёти натижасида йўқолган деган қараш мавжуд эди. Мен қурган манбаларда эса ўзбек тилидан бу ҳодисани туркий тилларни бир-биридан ажратиб, узоклаштириш, умуман, турк дунёси деган айтиб бир тушунгани парчалаш мақсадида чиқарилганини айрим олим раҳамомлик қилганини далиллар қўраб кўрсатиб турардим. Мен бу ҳақда 1992 йилда бир мақола тайёрлаб газеталарга ҳам олиб бердим. Афсувки, ушша вақтда уни чиқариш имкони бўлмади. Кейинроқ уша мақоладаги айрим фикрлар Анкарада чиқадиган «Турк ҳажаҳлари ва адабиети» (1997, 16-сон), «Турк дунёси тил ва адабиети» (1998, 5-сон) журналларида ҳамда «Миллий тилшунас»нинг ўттинчи йилги 26 май сониди чоп этилди. Мақоладаги фикрлар айрим тилшуносларга маълум бўлди.

Эргаш ака, кўриб турганингиздек, мен Сизнинг мақолангизни тугайли тилимиз тарихи ва тараққиёти билан боғлиқ бўлган айрим мунозарали фикрлар остида туғалдим, ҳолос. Бундай ечимини кўтаётган муаммоли масалалар эса талайгина. Шояд, Сизнинг мақолангиз тилимиз тараққиёти босқичларини қайтадан ўрганишга туртки бўлиб, катта баҳс-мунозарани бошлаб бера, деб Сизга хурмат билан мурожаат қилаётган муҳлиснингиз:

Жўра худойбердиев

ЭРКА КИЙИК, МАЙЛИМИ, БИР ЭРКАПАСАМ? ..

Муҳаммад Юсуф бугунги кунда ақсарият қалам аҳли ҳавас қилмайдиган даражада эл меҳрини қозона олган, алоҳиди кириб бора олган ва унинг қаби турлидан жой ола билган, расман ийрик ҳарфлар ила ёзилмаган ШОИР саналади.

Икки ҳамма суясиноят, тилсимот бўлиб қолганлигидан қатъий назар, унинг бачча замонар учун хос хусусияти шундан иборатки, ижодкор олдига қўйилмаган талабларнинг даъволиси халқнинг тилининг унда турган ҳақиқатлари содда ва раван ифода этишидир. Муҳаммад Юсуфлар авлодига синчковлик билан назар ташлайдиган бўлсақ, тарихимизнинг шўролар зўғуми, чеклашлари, тараққиларвар дунёдан ўзиб қўйиш ниҳоятда қуяйган маҳдуд ва биқик шароитларда (шўролар даврини назарда тутиб гапирмаганим учун мени тўғри тушунадилар деб умид қилмайман) сифатида шаклланди. Шўролар даврида маънавий-маърифий зўғум ҳар қанча ҳаддини ошганинига қарамаستдан халқ кўнглидан кечаётган келишларнинг ифода эта билмайдиган истезод соҳиблари етишиб чиқди. Олтиминчи йилларда Абдулла Орипов фарован ҳаёт ҳақидаги бандларов шўроларнинг сохталигини, шўролар даврининг маънавий қашшоқ башарасини қанчалар маҳорат ва жасурлик билан фои этган бўлса...

ҲАЙИТ — МУБОРАК АЙЁМ!

Фотима АЧИҚ кизи, Жаҳон тиллари университетини ўқитувчиси

